

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

РЕЦЕНЗІЯ

**КАСЬЯНОВА М.М. УКРАЇНЦІ В МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ СХІДНОЇ
ЄВРОПИ В УМОВАХ ПОСТЫПОЛЯРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ
СИСТЕМИ / М.М. КАСЬЯНОВА. – МОНОГРАФІЯ. – ВІННИЦЯ: ЦОП
«ДОКУМЕНТ ПРИНТ», 2017. – 520 с.**

Публікація монографії М.М. Касьянової, яка присвячена вивченню східного вектору міграції українських громадян за часів незалежності нашої держави, робить значний внесок у розвиток вітчизняної політологічної наукової думки. Її актуальність не викликає сумнівів, приймаючи до уваги значення міграційної проблематики в якості мегатренду явища глобалізації в сучасному світі. Вона формується на двох рівнях – глобальному та регіональному. В першому випадку мова йде про теоретичний план наукової розробки міграційної проблематики, оскільки ця тематика має велике значення для розуміння сучасного глобалізованого світу, закономірностей та перспектив його розвитку. В регіональному контексті робота торкається важливого явища, яке в умовах трансформації міжнародної системи стає небезпечною загрозою для національної безпеки України. Підкреслимо, що це стосується не лише наслідків втрати демографічного та інтелектуального потенціалу, які в цілому можна охарактеризувати як економічну складову загрози. Активні міграційні переміщення українців в регіоні Східної Європи приносять небезпеку політичного плану, на якій варто зупинитися більш детально.

Основною загрозою для майбутнього української держави є агресивна імперіалістична політика Російської Федерації, яка спрямована на відновлення впливу Москви на всьому пострадянському просторі. Концепції «Руського миру» та «русофонства» стають в цьому контексті важливими інструментами просування інтересів Кремля в інших державах. Їхньою основою є низка історично-культурних факторів, які формують специфіку східноєвропейського простору – внаслідок сталих зв'язків між його учасниками, що протягом століть залишались частиною одного державного утворення (Російської імперії, потім – СРСР). Ті ж самі фактори визначають привабливість східноєвропейського вектору міграції для українців, оскільки спрощують процеси адаптації на новому місці та сприяють кращому влаштуванню поза межами Батьківщини. Така залежність ставить інтригуючі питання – наскільки активізація міграційного обміну населенням в регіоні Східної Європи є прямим чи опосередкованим інструментом, елементом російської імперської політики? Особливої актуальності воно набуває сьогодні, в умовах агресії Російської Федерації проти України. Анексія Криму та конфлікт на Донбасі визначають необхідність пошуків нового формату взаємодії між Києвом та Москвою. Втім, наявність на російській території великої кількості українських мігрантів, права яких наша держава повинна захищати, значно звужує простір для маневру для української влади.

Характеризуючи міграційні зв'язки України з країнами Східної Європи (Російською Федерацією, Республікою Білорусь та Республікою Молдова) в період до Революції Гідності, М.М. Касьянова прагне привнести науковий підхід до вивчення взаємозалежності між явищем міграції та міждержавними відносинами в регіоні. Вона акцентує увагу на процесах формування національних міграційних політик в державах східноєвропейського простору; аналізує причини та формат реалізації міграційного руху українців; вивчає практичні аспекти працевлаштування та адаптації наших співгромадян за кордоном. Також в монографії розкривається специфіка взаємодії українських мігрантів з приймаючими суспільствами, інструментарій їхніх зв'язків із Батьківщиною. Останній, на нашу думку, потребує поглибленої уваги, оскільки державна політика в цій сфері протягом

досліджуваного періоду залишалась недосконалою, що мало наслідком в тому числі поступову втрату української культурної ідентичності окремими категоріями мігрантів.

Особлива увага приділяється наслідкам від міграційних переміщень для різних учасників цього процесу – безпосередніх переселенців, країни-донора та країн-реципієнтів. Дослідниця підкреслює не лише негативні результати активізації міграційного руху – вона також наголошує на окремих позитивних рисах цього явища. Серед них перш за все підкреслюються внесок міграційних процесів у боротьбу з безробіттям та інвестиційна діяльність мігрантів, які спрямовують на Батьківщину значні обсяги зароблених за кордоном коштів.

Хронологічні рамки дослідження не випадково обмежуються 2013 роком. М.М. Касьянова підходить до цього питання з точки зору геополітичної характеристики регіону Східної Європи. Вона наголошує на незворотних змінах, які виникли в ньому внаслідок прямої агресії РФ проти України. З точки зору політичної науки події Євромайдану є тим вододілом, який поділив постбіполярну історію східноєвропейського простору на дві частини. Поверхневий підхід до проблеми може призвести до помилкового припущення, що реалізовані внаслідок цього трансформації міжнародної системи знизили актуальність вивчення подій та процесів, які відбувалися до ключової точки. Втім, підкреслимо, що комплексне та об'єктивне розуміння сьогоденної ситуації, окреслення перспектив на майбутнє та вироблення відповідних рекомендацій на практиці неможливі без вивчення тих явищ, які заклали основу для формування актуального нашому часу регіонального середовища. Саме таку базу в сфері політологічного вивчення міграційної проблеми пропонує монографія М.М. Касьянової. Вона підводить основу під розуміння двосторонніх зв'язків суспільного та персонального рівня між східноєвропейськими державами – факторів, які в умовах російської агресії проти України є важливими для розробки адекватного прогнозу щодо перспектив східного вектору вітчизняної зовнішньої політики та регіонального позиціонування нашої держави.

У висновках М. М. Касьянова підкреслює важливість міграційного фактору для розвитку відносин України з окремими державами Східної Європи та набуття нашою Батьківщиною належного місця в регіональному середовищі. Характеризуючи причини, які спонукали українців шукати кращої долі за кордоном, вона наголошує на перевагах економічних факторів над політичними в досліджуваній період. В той же час вона підкреслює політичне значення проблеми міграції, яке проявляється в тому числі в політизованій статистиці. В якості прикладу можна навести істотні маніпулювання цифрами, які презентують кількість українців, що працюють за кордоном – різні політичні партії та експерти по різному оцінюють масштаби цього явища, виходячи із власних електоральних інтересів. Акцентуючи увагу на цьому питанні, зауважимо, що вітчизняна статистика в цьому плані є недосконалою, оскільки не співпадає з відповідними даними країн-реципієнтів українських мігрантів. Також звертаємо увагу на розповсюдженості в постбіполярну добу явища нелегальної міграції та перебування за кордоном. Учасники подібних незаконних проявів міграційного переміщення складають знану частину українського східноєвропейського міграційного потоку, втім – достовірно оцінити реальні масштаби цього явища на практиці достатньо складно.

Визначаючи негативні наслідки міграції, М.М. Касьянова розробляє комплекс рекомендацій, покликаних реорганізувати вітчизняну державну політику в цій сфері. Вона наголошує на необхідності радикальних внутрішніх реформ в державі, покликаних покращити соціально-економічну ситуацію і таким чином приваблювати громадян до ідеї залишитися в межах Батьківщини, яка має надати їм весь необхідний простір для самореалізації. Характеризуючи позитивні елементи міграційного переміщення – в рамках обміну досвідом та освітніх програм, інтелектуального та культурного збагачення – дослідниця наголошує на деструктивному впливі на ці процеси російської шовіністичної

політики, спрямованої на асиміляцію схожих за цивілізаційно-культурним типом мігрантів. В той же час підкреслимо, що в інших країнах регіону – Республіці Білорусь та Республіці Молдова – українські мігранти виступають своєрідними агентами впливу нашої держави, які мають перспективи для ініціювання позитивних змін в характері двосторонніх відносин.

Науково цінними є здійснені М.М. Касьяною структурування та типологізація причин та форматів міграційного руху постбіполярної доби, сформована статистично-довідникова база щодо масштабів східноєвропейської міграції українців. Слушним в цьому контексті вбачається використання ілюстративно-довідкових матеріалів, які презентовані в монографії.

Підсумовуючи враження про монографію М.М. Касьянової, можна зробити висновок про сумлінну й відповідальну роботу, здійснену автором. Представлене дослідження відзначається науковою новизною та має практичне значення. Високий теоретичний рівень роботи, насиченість багатим фактичним та статистичним матеріалом, струнка логічна конструкція тексту рецензованої монографії виводять її у статус таких, що вносять суттєвий внесок в скарбницю української політичної науки.

О.Я. Калакура

The publication of the monograph of M.Kasyanova, which is devoted to the study of the eastern vector of migration of Ukrainian citizens during the period of its independence, makes a significant contribution to the development of national political science. Its relevance is beyond doubt, considering the importance of migration issues as the element of globalization phenomenon. On the global level, we are talking about its role of theoretical ground for understanding modern globalized world. In the regional context, the monograph touches on an important phenomenon that, in conditions of transformation of the international system, becomes a dangerous threat to the national security of Ukraine. The consequences of loss of demographic and intellectual potential can be characterized as an economic component of the threat. Migration's place and importance as an element or tool for Russian aggressive regional policy has formed the political aspect of the problem.

Describing migration interaction between Ukraine and other Eastern European states before the Ukrainian Crisis, M.Kasyanova seeks to bring a scientific approach to the study of the relationship between the phenomenon of migration and intergovernmental contacts in the region. She focuses on the processes of the formation of national migration policies in the mentioned states; analyzes the causes and implementation of migration movement by Ukrainians; studies the practical aspects of employment and adaptation of Ukrainian citizens abroad. Special attention is paid to the consequences of migratory movements for different participants of this process - direct migrants, donor state and recipient countries.

In conclusion M. Kasyanova emphasized the excellence of economic factors over political as causes for Ukrainian migration during researched period. She developed a set of recommendations designed to reorganize the state policy in this area, stressing the need for radical internal reforms designed to improve the socio-economic situation and thus to attract citizens to stay within the borders of their homeland. Summing up the impression of the monograph of M.Kasyanova, we should pay attention to the honest and responsible work which was carried out by the author. The high theoretical level, rich factual and statistical material, slim logical structure of the text defines its status as one of those that make a significant contribution to the treasury of Ukrainian political science.

Key words: migration, migration processes, migration policy.

O. Kalakura